

Şamo Arifin yaradıcılığı

Dilara Adilova

AMEA Nizami Gəncəvi adına Ədəbiyyat İnstitutu. Azərbaycan
E-mail: dilaraadilova@gmail.com

Annotasiya. Məqalə yazıçı-əlim Şamo Arifin yaradıcılığına həsr olunmuşdur. Yazıcının yaradıcılığı kronoloji ardıcılıqla nəzərdən keçirilmiş, məqalə həcmində araşdırılmış, sözügedən əsərləri təhlil edilmiş, mövzu, surətlər, sənətkarlıq xüsusiyyətləri baxımından tədqiq olunmuşdur. Əsas və ən böyük əsəri olan "Qınamayın məni..." romanı tədqiqatə daha dərinləndirən cəlb edilərək qabardılmışdır. Xalq yazıcısı İsmayıl Şıxlının romana və onun müəllifinə verdiyi dəyər və qiymət məqalədə yer almışdır". Tədqiqat işində Şamo Arifin atası xalq yazıcısı Süleyman Rəhimov yeri gəldikcə "budaq-gövdə" misalı kimi xatırlanır. Şamo Arifin nəsrini tədqiqatçılar tərəfindən çox araşdırılmadığından əsas mənbə kimi yazıcının öz əsərləri götürülmüşdür.

Açar sözlər: altmışncılar, müharibə, mövzu, geoloq, roman

Məqalə tarixçəsi: göndərilib – 16.08.2020; qəbul edilib – 25.08.2020

Shamo Arif's creative work

Dilara Adilova

Institute of Literature named after Nizami Ganjavi of ANAS. Azerbaijan.
E-mail: dilaraadilova@gmail.com

Abstract. The article was dedicated to the creation of novelist and scientist Shamo Arif. Within the framework of this article the creation of the novelist was looked through in chronological order and analyzed the mentioned literary works. There were also studied subject, characters, master qualities of his works. His main and biggest novel "Don't judge me..." was deeply and thoroughly studied. The evaluation of this novel and its author by the folk novelist Ismayıl Şıxlı took place in the article. In these studies anyway Shamo Arif's father, folk novelist Süleyman Rəhimov was mentioned as an example of "father and son". Shamo Arif's prose was not explored by researchers, therefore his works were taken as a main source.

Keywords: sixties, war, subject, geologist, novel

Article history: received – 16.08.2020; accepted – 25.08.2020

Giriş / Introduction

Şamo Arif ədəbiyyat aləmində öz sözü, dəsti-xətti, izi ilə seçilən qələm sahiblərindən sayılır. Adı çəkiləndə istər-istəməz göz önünə özündən qabaq böyük romançımız, XX əsr sovet dövrü nəsrimizin uşahlarından olan atası – xalq yazıcısı Süleyman Rəhimov gəlir... Və bir də, onun şah əsəri, elə Şamo Arifin adını özünə təxəllüs götürdüyü – "Şamo" epopeyası...

Şamo Arif bu il 60 illiyi qeyd olunan 60-cı yaşına nəsliyə mənsubdur. Bu günün bəzi yazarları "altmışncılara" bir qədər ögey, qeyri obyektiv yanaşsalar da (epoxaya nəbələdləndirən), aşkar bəyənəmənlik nümayiş etdirlərsə də (yəni də eyni səbəbdən), sözügedən zamanda ərsəyə gələn əsərlər sovet ədəbiyyatının qızıl dövrünə aid edilir. Altmışncılar haqlı olaraq "gələcəyin insanlarına çox gözəl və maraqlı görünəcəklərindən" əmin idilər. Bu nəslə bundan daha gözəl anlatmaq olmazdı. Şamo Arif də ədəbiyyata məhz bu dövrdə hekayə ilə qədəm qoymuş, daha sonra yaradı-

cılığını povest və romanla davam etdirmişdir. "Qoşa çinar" hekayəsi ilk qələm təcrübəsi, "Qınamayın məni..." romanı son əsəridir. Geoloq-əlim, seysmoloq kimi tanınan, dövrü mətbuatda publisistik və elmi məqalələri ilə çıxış edən Şamo Arif, həm də "Xəzər və neft" adlı bu gün də aktuallığını saxlayan qiymətli kitabın həmmüəllifidir.

Bizim məqaləmizin istiqaməti isə əlimin həddi yaradıcılığıdır. "Qoşa çinar" yazıcının ilk mətbə əsəri olsa da, uğur qazandı və sevildi. Daha sonra yazıçı "Gözdağı" hekayəsini yazır, 1964-cü ildə kitab şəklində çap etdirir, bura "Gözdağı"ndan başqa müəllifin geoloqların fəaliyyətini işıqlandırdığı "Səhra" povesti də daxil edilmişdi. Bunlardan savayı Şamo Arifin "Mənim payız çiçəyim" adlı adı qədər incə olan daha bir povesti, "Nizami" dramı, "Cahanşah" poeması və zamanında ədəbi aləmdə səs salan "Anamın yuxusuna girməsin" romanı da vardır.

Əsas hissə / Main Part

"Gözdağı" hekayəsi sırf müharibə mövzusunda deyil. Dava bitmə də, dəhşətləri, ağrı-acısı insan talelərində davam etməkdədir. Yazıçı kiçik bir hekayədə müharibənin insanlara gətirdiyi müsibəti, dərdi, ələmi göstərə bilməmişdir. Müharibə mövzusu hər bir halda ağındır, "Gözdağı" isə ən ağır əsərlərdəndir. Hekayə bu gün də aktualdır. İllərdir ki, Azərbaycan erməni təcavuzkarları ilə üz-üzə meydanla tək qalıb. Əgər bəşəriyyət vaxtında tədbirinə almasa, dəvəyə qanad verməkdə davam etsə, erməni faşizmi zaman-zaman genişlənəcək, rişələri dərinləşərək dünyanı bürüyəcək.

Şamo Arif müharibə mövzunu tərk etmir. Yaradıcılığının daha püxtələşmiş dövründə təkrar müraciət edir. Yazıcının şah əsəri sayılan "Qınamayın məni..." müharibə mövzunu davam etdirərsə də, tamam başqa səpkidə qələmə alınmışdır.

"Səhra" povestinin qəhrəmanı institut məzunu Adildir. Ali məktəbi əlaçı diplomu ilə başa vurmş dünyanın tələbəsi, bu günün gənc mütəxəssisi Adilin həyat yollarında atdığı ilk addımları oxucu elə ilk səhifələrdəncə müşahidə və müşayət edir. Qeyd edək ki, povestini yazılmasından altmış ilə yaxın bir müddət keçmiş olsa da, bu gün də maraqla oxunur. İnstituddan dərhal sonra təyinatını aldığı geoloji xatənə idarəsinə "bəzənib-düzənib" gedən, özünü haradasa qoyularda sanan Adil qarşılaşdığı ilk situasiyadan məyus olur, özündə necə dəyərlər, gözlədiyi kimi girməli xali düşünür. Əslində, bu demək olar, çox məzmunun üz-üzə gəldiyi vəziyyət idi. Gənclik havası ilə əsib-coşan, çağlayan Adil nə təyin olunduğu vəzifəsinə bəyənir, nə ona verilən otağı... Ona elə gəlir ki, məvacibi də ağına, savadına görə deyil, direktorun da səsi kobud çıxır, kadrlar şöbəsinin müdiri də istehza ilə, atmacalı danışır... Adil elə birinci gündən baş mühəndis Nemətin rəhbərliyi altında dörd nəfərdən ibarət bir komandanın tərkibində səhra-çöl kəşfiyyatına yollanır. Peşanın romantikliyini, geoloqların səhbatçılığı barədə xəyallarla çölgə gələn Adil real həyatla, sonatın çətinlikləri, konforsuz şərait, təhlükə ilə üzləşir. Getdikcə anlayır ki, geoloqların yeri rahat kabinet, geyimi ütülü kostyum, naharı isti yemək deyilmiş... Geoloq olmaq – torpağın bağına dəlmək, onun "nərazılıqna", ah-ufuna baxmayaraq sinəsini deşə-deşə yorulmadan öyrənmək deməkdir. Xəyal Adili arada-bir alışmadığı bu şəraitdən, bu çadırın, bərrə-biyabandan asanlıqla ayıra bilir: "Axı, bir zamanlar bu çöllü-biyaban dəniz olmuşdur. Düz-dünyanı bürüyən su çuşa gəlib köpüklənmişdir... Bəs bu qumlar? Bəs bu qumları dənizin dalğaları hansı yerdən, hansı dağdan-qayadan döyüb qoşmuş, qoynuna alıb oynada-oynada gətirib səliqə-sahmanla buralara çökdürmüşdür?... Gör indi bu səhra necə də lal-dinnəz durub bir qumunu, bir zərrəcini belə tərpətmirdi..." [1, s.26]. Lakin reallığı başqa şeylər deyirdi... "İlan qaldımı, xəncərinə çəkir, ətini sivrilib atır, heç uf da demir"... [1, s.28]

Lakin Nemət alışmadığı çətinliklər öndə, komanda yoldaşları qarşısında sınımr, özünü onlardan da artıq işə verir, yuxusuzluğuna da gizlədir, süfraya da hamıdan axırda oturur. Az müddət keçəndən sonra isə nainki normal münasibət yaranır, Nemət də onların dostuna, qarşılarına çevrilir:

"– Gəl, qarışaq otaq! – dedim.

O, zərblə əlimi şappıldatdı. Bir-birimizin əlini sıxdıq. Əlim gizlədirdi. Amma əlimi çəkmədim. O, birdən əlimi buraxıb ayı kimi məni basmarladı. Teymurla Aqşın dayana bilmədi. Onlar

da bizə qoşuldular. Süpürüşdük, gülüşdük... Ancaq birdən hamımızı "dəli" bir gülmək tutdu. Dördümüz də güldürük. Lap ürəkədən güldürük" [1, s. 53-54].

"Səhra" bir istehsalat povestidir, bir qayda olaraq bu tip əsərlərdə qəhrəman iş qabiliyyətinə görə dəyərləndirilir. Personajın insani keyfiyyətləri əmək prosesində, daha sonra isə məişətində açılır.

Yazıçı bu mövzunu "Anamın yuxusuna girməsin..." romanında davam etdirmiş, geoloqların sıradan olmayan peşə çətinliklərindən daha geniş bəhs etmişdir. Hətta deyərdim ki, "Səhra" povesti sənəti ilə romanın içərisinə yerləşdirilmişdir. Ekspedisiyanın üzvləri də həminkilərdir, bir qəhrəmanın adı dəyişilib. Qaçay da Adil kimi universitetin beş ilini arxada qoyub əlindəki diplomla səslə təyinat yerinə gəlir və gözəlliyinin əksinə olaraq gümrük kimi, onu burada qollarını geniş açib gözləyənlər yoxdur. İş həyatının qaydaları bəşqədər, hörmət, nüfuz sahibi olmaq istəyirsənsə onu qazanmalısan. Kəsilən az məaşın müqabilində elə ilk gündən qarşılaşdığı kobud rəftar, rixşəndli davranış Qaçayı yolundan döndərə bilmir, hər dəqiqə başına vurulan akademik atasının kolğosinə sığınmağa tələsir. Çöldə də no məruz qaldığı məişət çətinliklərini büruzə verir, no ac-susuzluğunu, hətta, Aqşinin oyuncaq kimi oynadığı ikibaşlı gürzəyə də "dözür". Bəzən bura gəlməklə "donki-xotluq" etdiyini düşünsə də (o da Nemət ucubandan), sonda yenə sənətə vərğunluq, əzm, iradə qalib gəlir.

Roman gözəl təbiət təsvirləri, epitetlərlə yadda qalır. Xüsusən gün bitəndən, gecə düşəndən sonra qəhrəmanın gölü, səhranı müşahidəsi, özü üçün kəşf etdiyi gözəllikləri təsvir etməsi, düşüncələrinin "monoloqu" əsərin bədii dəyərini artırır. "Çadırdan çıxdım. Ayılı-ulduzlu sərin bir dünyaya düşdüm... Göyün ortasından "çıraq" asılmışdı – samanın çırağı. Ayılı-ışığı çırağın ürək oxşayan ayılı işığı gecənin gecəliyini əlindən almışdı, ona aydınlı-ayazlı bir dünya gətirmişdi. Gecəli dünya nurlanmışdı, səma bəzənmişdi..." [3, s. 81-82]. Müəllifin geoloji bilikləri oxucunu həm də bu sahə ilə onun anlayacağı, sadə dillə tanış edir. Geoloqların pərdəarxası fəaliyyəti, "mətbəx" sirləri açılır.

Qaçayın inadkarlığı, aşırı dözümlü canını yalayır ağırtsa da, daxilində yaranan dönüş xarakterinin peşəsində mane olduğu kövrəkliyini də aparır.

"Mənim payız çiçəyim" povesti mövzu etibarilə Şamo Arifin digər əsərlərindən fərqlənir. Povestin süjet xəttini azərbaycanlı gənc oğlanla xeyli yaşlı rus qadınının "titrək və kövrək məhəbbəti" təşkil edir. Onların görüşü şimalda baş tutur və dərhal da aralarında romantik münasibət yaranır. Bu bizim alışdığımız klassik sevgi hekayəsi deyil... Gözəl payız günü Moskva ətrafı istirahət evinə yollanan gənc yazar orada bir könlüdən min könlü az qala onunla yaş oğlu olan rus qadınına alışır olur. Və oxucu yazının dostu Əli ilə birlikdə bu iki nəfərin romanını izləyir. Şamo Arif bu sıradan olmayan, qeyri-bərabər eşq hekayəsini bacardığı qədər bəzəməyə, ilahləşdirməyə çalışmışdır.

Povest proloq və epiloq da daxil olmaqla kiçik fəsilərə bölünmüşdür. "Görüş"dən başlamış "Vida"ya qədər "yaz"la "payız"ın məhəbbəti rus payızının gözəl mənzərələri fonunda oxucuya təqdim edilir. "Şimalın özünəməxsus füsunkar gözəlliyi bütün yerlirin payız fəslindən fərqlənirdi. Bu gözəllik haradansa saxavətlə təbiətə bəxş edilirdi, hansı bir ecaşlasa hər rəngin özünə uyğun çalarlığı məharətlə təbiətin "yanağına" çəkirdi... Bu rəng oynarlığını heç bir rəssamın tablousunda indiyə qədər müşahidə etməmişdik... Bir müddət əvvəl – yayda hər yan yam-yaşıl tutulduğu halda, indi bu səhərlər, sanki min cadugərin min cadusuyla dəyişilib hər yarpaq gözəllik yarışına hazırlaşdı" [3, s.228]. Gəncin qadına olan zərif, kövrək sevgisi əks tərəfin əvvəl təmkinli, sonra gətirdikə artan duyğulu hissələri ilə qarşılıqlı. Sevgi hekayəsi ədəbiyyatın əbədii, əzəli mövzudur. Doğrudan da, insanın romantik hiss və həyəcanın təsvirindən gözəl bir dünya, naşil təsəvvür etmək mümkündürmü? Sözügedən hekayədə əgər gənc oğlan üçün bu sevgiəşib-daşan duyğu, ehtirasdursa, qadın üçün küldən közəran ümid, son istəkdir. Oxuduqca, sona yaxınlaşdıqca düşünürsən ki, görəsən məhəbbət sədləri dəf edəcəmi? Ağlım qalib gələcək, ya hiss? Qərarı çox zaman oduğum kimi qadın verir:

"– Mən qayıtdım ki... Ona görə ki, sənə deyim ki... istəyirəm... sən xoşbəxt olasan! Bütün bunlar isə keçib gedəcək... lap tez keçəcək! Sən xoşbəxt olmalısən! Mən belə istəyirəm... Mən də... istəyirəm... olam xoşbəxt..." [3, s. 296]

Beləliklə, bir-birini sevsələr də, əbədii olaraq ayrılırlar. Dünyadakı nakam sevgilərin biri də artır. Gəncin sevgilisinin ayrılmıq təklifini qəbul etməkdən başqa çərəsi qalmır, yəni qadın ona heç bir ümid yeri qoymur... İllər keçir, gənc özünü oxu atxara-axtara yaşa dalır. Gözlənilməz yerdə gözəllilmədən "ilaha"sini görəcəyi həsrəti ilə qismətində düşən ömrü yaşayır. Həyat yolunda qarşılaşdığı digər xanumları onun qəlbini ovula, sevgilisinin xəyalını unudura bilmir. "Bəlkə də", "nə vaxtsa", möcüzə baş verdi... düşüncə-düşüncə gözləyir...

"Qınamayın məni..." Orta əsrlərdə roman xalqlarının adından yaranmış roman janrında uğurlu proza nümunələri yarıdan Süleyman Rəhimov bunu gen yaddaşdı ilə Şamo Arif də ötürə bilməmişdir. "Qınamayın məni..." romanı yazıcının əvvəlki əsərlərindən tamam fərqlənir və hətta burada böyük romançının yazı manerəsi, ruhu, havası açıq hiss olunur. Hətta qəhrəmanların sıradan bir olmayan Səmə, Toran, Toxmaz kimi adları da oxucunun yadına "Şamo"nun Alosunu, Safosunu salır. 1981-ci ildə tamamlanan "Qınamayın məni..." romanı Şamo Arifin sonuncu və ən böyük əsəri olmaqla bərabər, elə yaradıcılığının da son mərhələsidir. Şamo Arif özü bu əsər haqqında deyir ki, mən doğulandan o yazılır... Mühəribə dövrünün bütün uşaqları kimi, Şamo Arif də itirilmiş uşaqlığın yarasını qəlbində gəzdirə bütün həyatı boyu şüurlu tu romana doğru getmiş, əsəri beynində, qəlbində bişirmiş, "o zaman qələmə sarılmışdır ki, daha dozmək olmasın, yazmamıq olmasın" [2, s.6]. Dünyaya göz açandan "yazdığı" "Qınamayın məni..." əsəri Şamo Arifin həyatının romanı oldu.

Bu romana və onun müəllifinə yüksək qiymət verən xalq yazıçısı İsmayıl Şıxlı yazırdı: "Elə bilirəm ki, Şamo Arif bir yazıçı kimi ədəbi tənqidin nisbətən nəzərindən kənarında qalan yazıçılardandır" [2, s.508]. Əsərin yüksək keyfiyyətlərindən danışan yazıçı diqqətli ədəbiyyatçıdır qüvvətli surətlərə yönləndirək qeyd edir ki, "bela başa düşmək lazım deyil ki, böyük xarakterlər yalnız böyük qəhrəmanlarda ola bilər. Yox! Sadə insanlarda da böyük xarakter var. Məsələ onu necə təsvir etməkdir" [2, s.508]. Başdan-ayağa müsbət təqdim edilmiş xarakter də kartondan düzəldilmiş ev kimi qeyri-inandırıcı görünür və oxucunu dərxdir. İsmayıl Şıxlı daha sonra davam edərək yazır: "Şamo Arifin "Qınamayın məni..." romanını da mənə sevdirmə cəhətlərdən biri məhz bu cür xarakterlərin böyük ustahla yaradılmasıdır. Mübalığəsiz deyə bilərəm ki, "Qınamayın məni..." romanı xarakterlər romanıdır" [2, s.508]. Xarakter – tale deməkdir. Yazıçı öz qəhrəmanının, müsbət ya məfəfi – xarakterini necə bilirsə, onu necə tanıyarsa, yaratdığı surət də ona uyğun alınacaq və yaşayacaq...

Hakim dairələrdəki səlahiyyətlilərin 1941-45-ci illər müharibəsində, xüsusilə kəndlərdə öz vəzifələrindən sui-istifadə etməsi halları bizim ədəbiyyatda öz yerini almışdır. Paytaxtdan, gözəndən uzaq kəndlərdə başıpaqıqların cəbhəyə yollanması, kəndin boşalması ilə naqişlərin üzə çıxıb əl-qol açması halları real faktlara soykənən bədii əsərlərin yaranmasına gətirib çıxarmışdı. Lakin məsələ, İsa Hüseynovun povestlərindəki irəh və nifrət doğuran hadisə və epizodlar, "Qınamayın məni..." romanında hənrlığın, amansızlığın, özbaşınalığın, anarxiyanın heç bir çərçivəyə sığmayan müstəvisinə keçir. "Uzaq dağ kəndində ağzına iki kəm vurulan hənrləmiş Kəhərinə camaatı ayaqlada-ayaqlada qorxu və vahimə yaranan, bu yolla da ağıltı eləyən Kəlbə-Kəhər bütün dəhşət və rəzililiyi ilə güclü insan xarakteridir" [2, s.508]. Kəlbə-Kəhər zalımlığın, qənsizliyin, insan cildinə girmiş iblisin simvoludur. Öz həkəndlilərinin qamına susayan bu "adam" kolxoz sədridir, öz ələmində isə hakimi-mütləqdər, qılınclıncı dala da kəsir, qabağı da... Əslində kəndin boyuğu kimi arxa cəbhəyə arxa olmalı olan bu kəs nainki vəzifəsini icra etmir, əksinə, gücünü zəiflə, yetim Əzəmət kimi əlsiz-ayaqsızlara göstərməkdən zövq alır, bu ona əlavə enerji verir. Kəlbə-Kəhər məzlumların qonimidir. "Sədrəğanın" elinə-gününə etdiyi pisliklərin, əzğınların, alçaqlığın, zülmün əndazəsi yoxdur. Əsərdə hadisələr müharibə dövründə çərəyan edir. Ucaq kənddə top, güllə səsi eşidilməyə də, döyüşlər bu yerlərdən çox-cox uzaqlarda gətərsə də, Kəlbə-Kəhərin öz kəndinin camaatına qarşı şəxsi "mühəribəsi" var. Diktator liderlərin apardığı müharibələrin kapitulyasiya ilə nəticələndiyinin aksiom kimi təsdiqini tapdığı tarixdə çox müşahidə etmişik. Arxa cəbhənin

müharibə, şəhər simvolu olan Kəlbi-Kəhər kiçik model olsa da, istisna deyil. Zamanında “qan-qan” deyənlər birisi romanın son səhifələrində təmtəraqla dəfn olunan Toran dədəyə həsrət çəkir, etdiklərini göz altına alıb nainki belə, hətta quru bir qəbirə qismət olacağı ehtimalını da şübhə altına alır. “Kəlbi-Kəhərə elə gəlirdi ki, onun cəsədi qurda-çuşa qismət olacaq, odur ki, hər dəfə qəbiristanlığa ölü gətiriləndə zanyırdı. İndi də camaat seyrəkləşəndən sonra yalvardı:

– İsfəndiyar, mənə də basdırın, dünya qara geyməz... Gəlmişkən elə mənə də qəbirə basib gedin...” [2, s.501].

Roman bir çox məqamları ilə günümüzə səsəlir. Bu gün Azərbaycan Kəlbi-Kəhərin təmsalında 30 il xalqımıza Kərbala zülmü etmiş, öz nüfuzlu həvadarlarının köməyi ilə dinc əhaliyə olmağın acı, əzab-əziyyətə yaşatmış erməni-faşist rejimi ilə üz-üzə qalmışdır. Şər elə şərdir. İstər bir nəfər olsun, istər bir qövəm... Hər bir halda kökü kəsilməli, cozasını almaldır və alır. Yazıcının oxucusuna çatdırmaq istədiyi romanın leytmotivi də elə budur.

Romanda Kəlbi-Kəhərə antipod olan surətlər qalereyası yaradılmışdır. Sədrin daim alçaldığı, adam yerinə qoymadığı, atına tapdadıb itinə yedirdiyi Əzəmət bütün dramatikliyi, faciəsi ilə çətin, mürəkkəb bir obrazdır, oxucuda özünə qarşı rəhm oyatsa da, cəmiyyətdəki eybəcərliyin qurbanı olsa da, ələcsizliqdan doğan qisasçılığı heç bir halda bəraət almır.

Romandakı qadın surətləri də diqqət çəkir və təhlil edilməyə layiqdir. Səmər qarı... “Səmər qarı xalq fəryətidir. O qadın cildində olan bir cəngəvərdir. Çox vaxt kişilər susanda o meydana atılır” [2, s.509]. Səmərin çıxışları heç bir sədd, hüdud tanımır, çünki təkdir, səsə nə verən yoxdur, hamı qorxur. Səmər qarı işə başladı, qurtarma bilmir, kəndin kişilərini ağ yuyub qara sərir, kimsədə bir damcı quru yer qoymur. Haqsızlığa qarşı səsini ucaldan, qorxmadan açıq-aşkar vətəndaş mövqeyi sərgiləyən Səmər, oxucunun qarşısında ana kimi dayananda zəifləyir, kövrəlir, ərinə də oğlanlarının arxasınca müharibəyə göndərən ana “heç olmasa oğlumun birini tap, birlikdə dön evinə...” [2, s.423] – deyir.

Gülzar xatın... O, əri Torana tək həyat yoldaşı yox, həm də ana-bacıdır. Oğul dağı ulu Toranın belini sındırmasın deyə, bu qara xəbəri ondan gizlədir. Bir tərəfdən oğul dərdi, digər tərəfdən ən yaxın həmdərdindən, həmdəmindən məhrum olması, lakin bütün bunlara mərdliklə dözüb ərinə qoruması Gülzar ananın bir obraz kimi qüvvətli cəhətlərini ortaya qoyur.

Romanın Mehran, Cahan kimi qəhrəmanları da, yazıçı tərəfindən xüsusi sevgi, ehtiramla yaradıldığından güclü obraz hesab edilə bilərlər.

“Qınamayın mənə...” ilk səhifəsindən son səhifəsinə qədər ağ və daha çox qara çalarlarıyla oxucunu həyəcəyə saxlayan, qəlbinə titrədən bir əsərdir. Şamo Arif gözə görünməyən müharibənin insanların taleyinə necə təsir etdiyini real boyalarla, ustalıqla çatdırır və “roman sübut edir ki, yazıcının həyat müşahidəsi nə qədər genişdir. Həyat həqiqəti və bədii gerçəklik işə əsərin əsas məziyyətidir” [2, s.517].

Nəticə / Conclusion

Tənqidçi Vaqif Yusifli yazır: “Ədəbiyyatda hər yeni nəsil pöhrələndiyi qol-budaq atdığı ağacın gövdəsinə borcludur və bu mənada “altmışıncıların”... əvvəlki nəsillərə münasibəti də budaq-gövdə müqayisəsi kimidir və eyni zamanda, gövdənin özü də min bir əziyyətlə boya-başa çatdırıldığı, üzərində dikəldiyi pöhrələrə baxıb sevinməli, gələcəyini görməlidir” [3]. Şamo Arif – Süleyman Rəhimov nümunəsində olduğu kimi...

Ədəbiyyat / References

1. Arif Rəhimov. Gözdağı. Azərbaycan Dövlət Nəşriyyatı, 1964.
2. Vaqif Yusifli. Unudulmayan Süleyman Rəhimov. 08.04.2016. www.avanqard.net
3. Şamo Arif. Ananın yuxusuna girməsin. Gənclik, 1977.

Творчество Шамо Арифа

Дилара Адилова

Институт литературы имени Низами Гянджеви НАНА. Азербайджан.

E-mail: dilaraadilova0@gmail.com

Резюме. Статья посвящена творчеству писателя-ученого Шамо Арифа. В рамках этой статьи в хронологическом порядке было рассмотрено творчество писателя, проанализированы упомянутые произведения, были исследованы предметы, образы и мастерские качества. Самый главный и большой из его произведений, роман “Не упрекайте меня...” было предано тщательному и глубокому исследованию. В статье так же занимает место оценка этого романа и его автора народным писателем Исмайлом Шыхлы. При исследовании между прочим вспоминается отец Шамо Арифа, народный писатель Сулейман Рагимов, как пример “отец и сын”. Проза Шамо Арифа не было исследована исследователями, поэтому мы берем его произведения как главный источник.

Ключевые слова: девяностые, война, предмет, геолог, роман